

KOVÁCS ILONA

Benjamin Constant bizalmas naplói

A *Vörös füzet*, amelyből itt egy szemelvényt közlünk, Benjamin Constant (1767–1830) svájci származású író és gondolkodó önéletrajzi műve, amelyben gyermekkoráról és felnőtté válása első éveiről számol be. A címet a kézirat a füzetlapok vörös kötése alapján kapta, maga a szerző csak *Életem* címmel látta el. A szöveg befejezetlen, mégis rendkívül érdekes, nemcsak önmagában, de úgy is mint egy irodalmi folyamat kiindulópontja. Ugyanis ez a félben maradt napló több más vallomásos szöveggel együtt fontos adalék az *Adolphe* (1816) című regény értelmezéséhez.

Constant 1807-ben vetette papírra legkorábbi emlékeit, amelyeket egészen bizonyosan nem szánt közlésre, csak jóval később, egy távoli rokona adta ki a szöveget 1907-ben. A későbbi magánéleti botrányai és liberális gondolkodói és politikusi pályája révén híressé vált naplói író itt leplezetlen őszinteséggel és sok humorral mesél kalandos életútjának első szakaszáról. Születésétől kezdve, amelybe anyja belehalt, csapongva, de mindig nagyon színesen és kiváló irodalmi stílusban meséli saját történetét. Sorra veszi apjával töltött első éveit, majd rendszertelen tanulmányait és ötletszerűen alakított úti célokat követő vándorlásait, amelyek sok bolyongásba és meglepetések egész sorozatába keverték, így aztán egészen meglepő élményekben volt része. Közben nagy érzelmi viharokba is bonyolódott, amelyekről részletesen beszámol, akárcsak arról a szenvedélyes barátságról, amely egy nála jóval idősebb holland írónőhöz (Isabelle de Charrière, 1740–1805) kötötte szorosan. A félárva, furcsa apjától hol menekülő, hol nála menedéket kereső ifjú magánéletének ez a fordulatos története izgalmasan egészíti ki a későbbi liberális gondolkodóról és politikusról alkotott árnyalatlanabb képet. Személyes élményeihez tarka háttérrel rajzol a korabeli bohémélet különböző helyszíneiről (Svájc, Anglia, Franciaország) és külön figuráiról, ami szintén különleges színt jelent a korszak történeti tablóján.

A szöveg nem követ szigorú időrendet, érezni, hogy az emlékező önmaga számára ír elsősorban, ami azt is jelenti, hogy a *Vörös füzet* a bizalmas napló ekkoriban alakuló műfajába tartozik. Dokumentum értékén kívül kétségtelenül növeli jelentőségét az a már említett tény, hogy a szerző későbbi, írói hírnevét megalapozó regény, az *Adolphe* (1816) „elő-szövege”. Néhány későbbi, ugyancsak sokáig kiadatlan művével (*Cécile*, ill. *Amélie és Germaine*) együtt jól szemlélteti, hogyan lényegülnek át az önéletrajzi elemek egyre jobban fikcióvá, hogy végül regényformát öltsenek. A valóság naplóban rögzített, valódi közönségre nem számító közege természetesen szintén megenged némi regényesítést, de az *Adolphe*-hoz vezető, csaknem egy évtizednyi út több állomásának kiindulópontja elméleti szempontból is fontos munka. A fikcionalizálódás folyamata érzékletesen bontakozik ki az olvasó szeme előtt, ha ezt a füzetet a későbbi regénnyel összevetve olvassa, és annak fényében tudja mérlegelni, milyen színvonalasan, irodalmilag is élvezetes módon öltöttek formát az emlékek.

Az *Adolphe* a romantikus stílus egyik korai alkotása, annak minden melankóliájával és életuntságával, míg ez a napló-szerű szöveg sok öniróniával és mulatságos kommentárral

mutatja be a saját élettapasztalatokból merített „nyersanyagot”. Igaz, hogy minden kérdésre ez a szöveg sem ad választ: bár hatalmas levelezés, több önéletrajzi, vallomásos mű és néhány regény szolgálna támpontul, Constant életművének és egyéniségének sok homályos pontja felderítetlen marad. Ez azonban alighanem szándékos: hiába kerültek elő nagy számban naplók és önéletrajzi jegyzetek, a rejtőzködés és a vallomástétel vágya egyszerre érhető tetten mindenütt. Akad olyan napló is, egy 36 lapos nagyalakú füzet, amelybe a szerző titkosírással jegyezte le mondanivalóját. Ennek a kódolt szövegnek a legendája jóval megelőzte a XX. századi kiadásokat. Akkor derült csak ki, hogy a titkosítás és a titok feloldása közti feszültség paradoxonjai itt is érvényesültek: az a bizonyos napló, amelyik az író életének 1805–1807 közti időszakára vonatkozik, sifírozva van ugyan, de Constant maga adta meg hozzá a kulcsot egy korábbi napló végén...

Valószínű, hogy Constant sokáig inkább mint liberális gondolkodó hatott Magyarországon, de írói jelentősége sem becsülhető le. Az *Adolphe* nagy hatást gyakorolt a magyar regényre, és olyan nagy esszéisták foglalkoztak vele, mint Babits Mihály, Szerb Antal és Gyergyai Albert. Három magyar fordítása is létezik (1875, 1920 és 1958, az utóbbi átdolgozott változata 1978-ban készült), gyakran kiadták külön és antológiákban egyaránt. Ez a magyarul most először megjelenő *Vörös füzet* újból ráirányíthatja a figyelmet a regényíróra, és hozzájárulhat Constant írói életművének újjáértékeléséhez. A szerző levelezéséből és önéletrajzi munkáiból, elsősorban naplóból, a Qadmon kiadónál készül egy bőséges válogatás.

CHILEI PAVILON BERNARDO OYARZÚN WERKEN